

Mr Luka Breneselović*

CRTICA O INFINITIVU I ANALITIČKOJ KONSTRUKCIJI U JEZIKU NAŠIH ZAKONA

– POVODOM OPRAVDANE KRITIKE
PROFESORKE V. RAKIĆ-VODINELIĆ –

Dosledna zamena infinitiva sa analitičkom konstrukcijom, kakva je preduzeta u novom ZPP-u, rđava je i jezički neutemeljena spojava koja je neočekivano naštetila ugledu naše nomotehnike.

Ključne reči: parnični postupak; ZPP; nomotehnika; jezik prava.

U poslednjem broju Pravnih zapisa (2/2011) izašao je temeljan prilog profesora Vesne Rakić-Vodinelić o našem novom Zakonu o parničnom postupku. Između ostalog, profesorka je utvrdila da je bez opravdanja, na mnogim mestima u zakonu infinitiv zamenjen sa analitičkom konstrukcijom *da + prezent*.¹ Takvih slučajeva u novom ZPP-u zaista ima dosta, pa se tako govori „sud će da postupi po tužbi“ (čl. 192 IV ZPP 2011), dokle je ranije stajalo „sud će postupiti po tužbi“ (čl. 187 IV ZPP 2004). Ranije je stajalo „sud će odbaciti tužbu“, a sada stoji „sud će da odbaci tužbu“ (up. čl. 16 III oba zakona).

Da je reč o rđavoj pojavi, ja sa profesorkom Vodinelić mogu jedino da se složim. Samo mislim da će, kako bi se ovakve stvari nadalje sprečile, biti dobro da se njeni razlozi još nešto razrade i upotpune. U srpskom standardnom jeziku, kako je poznato, infinitiv se često može zameniti sa naročitom analitičkom konstrukcijom koja se sastoji iz veznika *da* i glagola u obliku prezenta. Mogućnost te zamene postoji, ali to još nadaleko ne znači da je ta zamena uvek opravdana i pravilna, da analitička konstrukcija izražava istu značenjsku nijansu kao i infinitivna i, što je takođe bitno, da je stilski i prvo i drugo jednako dobro.

U novom ZPP-u postoji izvestan broj mesta gde zamena infinitiva iz starog ZPP sa analitičkom konstrukcijom uopšte ne smeta. Tu bi se moglo natezati oko stila, ali određenu jezičku slobodu svakog, pa i zakonodavca niko ovde ne može da porekne:

* Istraživač saradnik na Institutu za uporedno pravo u Beogradu
e-mail: breneselovic@hotmail.com

1 Vesna Rakić-Vodinelić, *Zakon o parničnom postupku Srbije 2011*, Pravni zapisi br. 2/2011, str. 515–567, 566.

Tužilac može do zaključenja glavne rasprave preinačiti tužbu.
(Čl. 193 ZPP 2004).

Tužilac može do zaključenja glavne rasprave da preinači tužbu.
(Čl. 193 I ZPP 2011).

Tužilac može povući tužbu bez pristanka tuženog pre nego što se tuženi upusti u raspravljanje o glavnoj stvari.
(Čl. 196 I ZPP 2004).

Tužilac može da povuče tužbu bez pristanka tuženog pre nego što se tuženi upusti u raspravljanje o glavnoj stvari.
(Čl. 202 I ZPP 2011),

Sud može odlučiti da se određeni dokazi izvedu pred drugim sudom (zamoljeni sud). Zapisnik o izvedenim dokazima pred zamoljenim sudom pročitace se na glavnoj raspravi.
(Čl. 225 II ZPP 2004)

Sud može da odluči da se određeni dokazi izvedu pred zamoljenim sudom. Zapisnik o izvedenim dokazima pred zamoljenim sudom pročitace se na glavnoj raspravi.
(Čl. 233 II ZPP 2011)

U nekim ili svim ovim slučajevima moglo bi se čak tvrditi da je zakonodavac poboljšao jezik zakona uvaživši sadašnje navike govornika. Pogubno je međutim bilo po zakon kada je neko uzeo da *svaki* infinitiv zameni analitičkom konstrukcijom, jer je u toj zameni tekst ne samo stilski unakažen, nego su i izgubljene važne značenjske nijanse.

Sud će svakoj stranci pružiti mogućnost da se izjasni o zahtevima, predlozima i navodima protivne stranke.
(Član 5 I ZPP 2004)

Sud će svakoj stranci da pruži mogućnost da se izjasni o zahtevima, predlozima i navodima protivne stranke.
(Čl. 5 I ZPP 2011)

Kad sud u toku postupka utvrdi da za rešavanje spora nije nadležan sud nego neki drugi domaći organ, oglašice se nenadležnim, ukinuce sprovedene radnje u postupku i odbacice tužbu.
(Čl. 16 II ZPP 2004)

Sud će da se oglasi nenadležnim, ukine sprovedene radnje u postupku i odbaci tužbu, ako u toku postupka utvrdi da za rešavanje spora nije nadležan sud nego neki drugi organ.
(Čl. 16 II ZPP 2011)

(1) Sud će rešenjem obustaviti parnični postupak ako do donošenja odluke o glavnoj stvari utvrdi da bi postupak trebalo sprovesti po pravilima vanparničnog postupka.

(2) Postupak će se po pravnosnažnosti rešenja nastaviti po pravilima vanparničnog postupka pred nadležnim sudom.

(Čl. 19 ZPP 2004)

(1) Sud će rešenjem da obustavi parnični postupak, ako do donošenja odluke o glavnoj stvari utvrdi da postupak treba da se sprovede po pravilima vanparničnog postupka.

(2) Postupak će da se nastavi, po pravnosnažnosti rešenja, pred nadležnim sudom po pravilima vanparničnog postupka.

(Čl. 18 ZPP 2011)

Sud će na ročište blagovremeno pozvati stranke i ostala lica čije prisustvo smatra potrebnim. Uz poziv će se stranci dostaviti podnesak koji je dao povod za određivanje ročišta, a u pozivu će se naznačiti mesto, prostorija i vreme održavanja ročišta. Ako se uz poziv ne dostavlja podnesak, u pozivu će se navesti stranke, predmet spora, kao i radnja koja će se na ročištu preduzeti.

(108 II ZPP 2004)

Sud će na ročište blagovremeno da pozove stranke i ostala lica čije prisustvo smatra potrebnim. Uz poziv će stranci da dostavi podnesak koji je dao povod za određivanje ročišta, a u pozivu će da se naznači mesto, prostorija i vreme održavanja ročišta. Ako se uz poziv ne dostavlja podnesak, u pozivu će da se navedu stranke, predmet spora, kao i radnja koja će da se preduzme na ročištu.

(105 II ZPP 2011)

Ako je tužba preinačena na ročištu na kome tuženi nije prisutan, sud će odložiti ročište i dostaviti tuženom prepis zapisnika sa tog ročišta.

(193 V ZPP 2004)

Ako je tužba preinačena na ročištu na kome tuženi nije prisutan, sud će da dostavi tuženom prepis zapisnika sa tog ročišta.

(199 V ZPP 2011)

Sudovi će ukazivati pravnu pomoć inostranim sudovima u slučajevima predviđenim međunarodnim ugovorom...

(Čl. 172 I ZPP 2004)

Sudovi će da ukazuju pravnu pomoć stranim sudovima u slučajevima predviđenim zakonom,...

(Čl. 176 I ZPP 2011)

Sud će da kazni novčanom kaznom od 10.000 do 150.000 dinara punomoćnika za primanje pismena koji protivno odredbama zakona ne obavesti sud o promeni adrese.

(188 I 2011, bez odredbe u starom zakonu)

Vrhovni kasacioni sud će odbiti da zauzme stav o spornom pravnom pitanju ako ono nije od značaja za odlučivanje u većem broju predmeta.

(Čl. 178 II ZPP 2004)

Vrhovni kasacioni sud će da odbije da reši sporno pravno pitanje, ako ono nije od značaja za odlučivanje u većem broju predmeta u postupku pred prvostepenim sudom.

(Čl. 183 II ZPP 2011)

Tužilac koji ima boravište ili prebivalište, odnosno sedište u inostranstvu dužan je da u tužbi imenuje punomoćnika za prijem pismena. Ukoliko ne označi punomoćnika za prijem pismena sud će tužbu odbaciti.

Sud će postupiti po tužbi i kad tužilac nije naveo pravni osnov tužbenog zahteva, a ako je tužilac naveo pravni osnov, sud nije vezan za njega.

(Čl. 187 II, IV 2004)

Tužilac koji ima boravište ili prebivalište, odnosno sedište u inostranstvu dužan je da u tužbi imenuje punomoćnika za primanje pismena. Ukoliko ne označi punomoćnika za primanje pismena sud će tužbu da odbaci.

Sud će da postupi po tužbi i ako tužilac nije naveo pravni osnov tužbenog zahteva, a ako je tužilac naveo pravni osnov, sud nije vezan za njega.

(Čl. 192 II, IV 2011)

Sud će zastati sa postupkom kad je to izričito predviđeno zakonom...

(Čl. 219 I ZPP 2004)

Sud će da zastane sa postupkom kad je to propisano zakonom.

(Čl. 227 I ZPP 2011)

Prema merilu forme u svim navedenim primerima, kakvih u novom ZPP-u ima još mnogo, reč je dabome o glagolskom obliku koji se kod nas naziva futur I. Međutim sadržajno, po značenju, u datim primerima po sredi je naročit futur, koji figurira u našem pravnom jeziku *kao imperativ*, ili u najmanju ruku kao oblik sa imperativnom konotacijom. Isto kao što i oblik prezenta može označiti prošlu radnju („dođem ja u restoran, a ručak već gotov“), tako i ovaj futur ima prinose imperativa. Da po sredi nije običan futur najbolje se vidi upravo iz poređenja sa analitičkom konstrukcijom, jer frazi *sud će obustaviti postupak*, upravo ne odgovara fraza *sud će da obustavi postupak*, već fraza *sud da obustavi postupak*. Ovakvih primera naročite imperativne konstrukcije, koja je bez-infinitivni pandan imperativne konstrukcije sa infinitivom, ima dosta u starijoj nomotehnici, pa i u Srpskom građanskom zakoniku:

Smisao zakona niko da ne izvrće, i krivo da ne tumači. Svaki da pazi na reči i njihovo pravo značenje...(§ 8).

Da konstrukciji *sud će obustaviti postupak* nikako ne odgovara jezički konstrukcija *sud će da obustavi postupak*, već *sud da obustavi postupak*, dobro se vidi kod bezličnih oblika sa rečcom se. Uobičajan futur-imperativ krivičnog prava bio bi za pisce novog ZPP-a potpuno neprevodiv, jer kako bi oni rekli *ko drugog ubije, kazniće se itd.*? U našim starim propisima pisalo je ovako: *ko bi ubio čoveka da se ubije i na kolo metne*.

Ovi naročiti oblici koji dokazuju da zakonskom infinitivu ne odgovara analitička konstrukcija, isprečili su se i prilikom sastavljanja novog ZPP-a. U čl. 233 II novog ZPP-a morao je zbog neupotrebljivosti analitičkog oblika da bude zadržan infinitiv iz čl. 225 II starog ZPP-a: „Zapisnik o izvedenim dokazima pred zamoljenim sudom pročitaje se na glavnoj raspravi“. Isto u čl. 123 V:

122 V 2004

Zapisnik o većanju i glasanju zatvoriće se u poseban omot. Ovaj zapisnik može razgledati samo sud koji rešava o pravnom leku u postupku po pravnom leku, i u tom slučaju zapisnik će se ponovo zatvoriti u poseban omot i na omotu naznačiti da je zapisnik razgledan.

123 V ZPP 2011

Zapisnik o većanju i glasanju zatvoriće se u poseban omot. Ovaj zapisnik može da razgleda samo sud koji rešava o pravnom leku u postupku po pravnom leku i u tom slučaju zapisnik će ponovo da se zatvori u poseban omot i na omotu da se naznači da je zapisnik razgledan.

Zbog imperativnog futura, navedene i slične odredbe iz konteksta građanske procedure ili krivičnog prava upravo ne potpadaju pod tobožnje nomotehničko pravilo da se norme jezički izražavaju samo u prezentu. To pravilo važi samo za slučaj kada je prezent u odnosu na futur semantički neutralan (loše je npr. *svaki vozač biće dužan [po stupanju na snagu zakona] da vezuje pojas*, nego treba odmah: *svaki vozač dužan je da vezuje pojas*).

(Zakonska formulacija)	(kontekstualno izražava sled)	(potencira imperativ)
Sud donosi rešenje	-	-
Sud će da donese rešenje	+	-
Sud će doneti rešenje	+	+
Sud da donese rešenje	+	++

Između infinitiva i analitičkog oblika ne postoji jezička mutabilnost, u smislu da se jedan ili drugi oblik *naknadno i uvek* mogu zameniti, ali da značenje sa svakom finesom ostane isto.² Ako je i tačno da se jedno značenje u eksperimentalnim uslovima, van konteksta teksta može izraziti kako infinitivom, tako i analitičkom konstrukcijom, time još nije eliminisana činjenica da jedna ili druga konstrukcija pretežnije izražava jedno značenje i da će u takvom slučaju spretan govornik drugu konstrukciju uvesti u rečenicu samo sa naročitim potporama i dopunama u tekstu.

2 Up. Dalibor Brozović, *O vrijednosti infinitiva i prezenta s veznikom da*, Jezik br. 1/1953, str. 13–18; up. i tamo navedenu kritiku dosledne zamene infinitiva, koju je napisao poznati beogradski lingvista Moskovljević, u NIN-u od 16.11.1952.

Šta koji oblik znači, zavisi od epohe i navika govornika, ali je načelna, dosledna i naknadna zamena jednog ili drugog oblika sa drugim nužno povezana sa značenjskim osiromašenjem izraza (teksta) kao celine. Kada na primer negde piše *sud će paziti*, ta fraza stoji za jednu stalnu, neprekinitu radnju, za jednu potpunu i prožetu pažnju. U toj rečenici kao da je već rečeno *sud će pomno paziti*, dok to nije slučaj sa rečenicom *sud će da pazi*. Ona vapi da bude dopunjena prilogom: *sud će uvek da pazi* ili *sud će dobro da pazi*.

Značajni su neki primeri upotrebe analitičke konstrukcije u novom ZPP-u, koji nemaju *ceteris paribus* isti pandan u starom zakonu:

Čl. 62 IV ZPP 2011

Predlog stranke za delegaciju nadležnosti, nadležni sud prvog stepena će da dostavi na izjašnjanje protivnoj stranci sa nalogom da se izjasni o predlogu u roku od tri dana od dana dostavljanja.

Čl. 63 I ZPP 2011

Prvostepeni ili drugostepeni sud će da odbaci predlog za određivanje drugog stvarno nadležnog suda ako stranka ponovo podnese istovetan predlog.

Čl. 182 I 2011

Vrhovni kasacioni sud će da odbaci nepotpun (član 181. stav 1) i nedovoljen zahtev za rešavanje spornog pravnog pitanja.

Problem sa ovim rečenicama je u tome, što ih ovako *nijedan* govornik nekog dijalekta koji je ušao u osnovicu srpskog standardnog jezika ne bi rekao. Ovakve, sa ovim redom reči nepravilne konstrukcije svojstvene su isključivo našim južnim i istočnim srbijanskim govorima u kojima je *infinitiv izgubljen*, i čiji jezički osećaj sledstveno nikako ne sme da bude relevantan za upotrebu infinitiva u zakonima, koji treba da budu spomenik standardnog jezika, u kome je infinitiv živ i vitalan.

Glavna razlika između ovih govora i srpskog standardnog jezika je u tome što se u njima koristi samo analitička konstrukcija, dok je u standardnom jeziku, kao i u većini srpskih govora, infinitiv dobro očuvan, i samo po potrebi, gde stilska vrednost zapisa ili afekt govora nalaže može da bude zamenjen analitičkom konstrukcijom. Štaviše, infinitiv i analitička konstrukcija su u savremenoj srpskoj rečenici u živoj konkurenciji, i od slučaja do slučaja jedan od ta dva oblika ističe se i koristi kao bolji. I pisci starog ZPP-a nisu se držali tvrdo infinitiva, već su koristili i analitičku konstrukciju, tamo gde su osetili njenu naročitu izražajnu pogodnost:

Sud je ovlašćen da odluči o zahtevu o kome protivnoj stranci nije bila pružena mogućnost da se izjasni, samo ako je to zakonom propisano.

(Čl. 5 II ZPP 2004)

Samo kad je to ovim zakonom određeno sud je ovlašćen da odluči o zahtevu o kome protivnoj stranci nije bila pružena mogućnost da se izjasni.

(Čl. 5 II ZPP 2011)

Tužilac koji ima boravište ili prebivalište, odnosno sedište u inostranstvu dužan je da u tužbi imenuje punomoćnika za prijem pismena.

(Čl. 187 II 2004)

Tužilac koji ima boravište ili prebivalište, odnosno sedište u inostranstvu dužan je da u tužbi imenuje punomoćnika za primanje pismena.

(Čl. 192 II 2011)

Žalba mora da sadrži...

(Čl. 357 ZPP 2004)

Žalba mora da sadrži...

(Čl. 370 ZPP 2011)

Zamena infinitiva u novom zakonu, često je nažalost izvršena na uštrb lakog razumevanja i dobrog stila:

Sud neće dozvoliti raspolaganja stranaka koja su u suprotnosti sa prinudnim propisima, javnim poretkom i pravilima morala.

(Čl. 2 III ZPP 2004)

Sud neće da dozvoli raspolaganja stranaka koja su u suprotnosti sa prinudnim propisima, javnim poretkom, pravilima morala i dobrim običajima.

(Čl. 2 III ZPP 2011)

Dok je ranije bilo jasno da zakonodavac naređuje šta sud *neće dozvoliti*, dotle sadašnja stilizacija *neće da dozvoli*, može značiti i naređenje, a može značiti i da sud ne želi da dozvoli. Razume se da se pravilnim tumačenjem lako dolazi do zaključka da je reč o naređenju kako sud ima da postupa, ali upravo i jeste osnovni zahtev stilistike da se podsvest poštedi konstrukcija koje dozvoljavaju drugačije tumačenje.

Među svim mogućim jezičkim oblicima, poznato je da su glagolske imenice najveći dušmanin stilski opreznog izražavanja. Loše je dakle kada je u novom ZPP-u radi komotnog sklanjanja infinitiva stavljena glagolska imenica:

Sud ne može odbiti da odlučuje o zahtevu za koji je nadležan.

(čl. 2 II ZPP 2004)

Sud ne može da odbije odlučivanje o zahtevu za koji je nadležan.

(čl. 2 II ZPP 2011)

Opet radi sklanjanja infinitiva, zakonski tekst je u čl. 142 novog ZPP-a lišen preciznosti koju je u starom ZPP-u imao. Ranije je jezički bilo jasno da zabeležbu koja se tamo pominje vrši dostavljač, a sada je ta stvar ostavljena tumačenju jer se opet radi komotnosti analitičke konstrukcije koristi bezličan oblik:

Kad lice kome je pismeno upućeno, odnosno odrasli član njegovog domaćinstva, odnosno ovlašćeno lice ili zaposleni u državnom organu ili

pravnom licu, bez zakonskog razloga odbije da primi pismeno, dostavljač će ga ostaviti u stanu ili u prostorijama gde odnosno lice radi ili će pismeno pribiti na vrata stana ili prostorije. *Na dostavnici će zabeležiti dan, čas i razlog odbijanja prijema, kao i mesto gde je pismeno ostavljeno, i time se smatra da je dostavljanje izvršeno.*

(Čl. 138 ZPP 2004).

Ako lice kome je pismeno upućeno, odnosno odrasli član njegovog domaćinstva, odnosno ovlašćeno lice ili zaposleni u državnom organu ili pravnom licu, bez opravdanog razloga odbije da primi pismeno, dostavljač će da ga ostavi u stanu ili u prostorijama gde lice kome je pismeno upućeno radi ili će pismeno da pribije na vrata stana ili prostorije. *Na dostavnici će da se zabeleži dan, čas i razlog odbijanja prijema, kao i mesto gde je pismeno ostavljeno, i time se smatra da je dostavljanje izvršeno.*

(Čl. 142 ZPP 2011).

Uopšte je naivna predstava da se u rečenici njeni sastavni delovi mogu menjati kao blokovi, bez da se naruši tok rečenice kao celine. Ljudski um ne gradi rečenice onako kako se u školi analiziraju – reč po reč, već zacrtano značenje i nijanse izražava sa pređašnjom predstavom o sastavu i melodici cele rečenice. Promeni li se naknadno jedna reč, rečenica lako može da postane teže razumljiva, druge reči najednom mogu da zasmetaju ritmu, stari red reči postaje neprikladan, čitalac se uznemirava. Ovo može biti po logici nužde prihvatljivo kada se promena vrši radi utanačenja značenja. Ali je vrlo neumesno kada se promene, kao što je slučaj kod zamene infinitiva sa analitičkom konstrukcijom, vrše bez pravog razloga.

I bez iznetih jezičkih primedbi, u zakonodavstvu mora važiti princip *quies non movere*. Što je mirno i zadovoljava, ne treba da se menja i pomera! Nego kod nas vlada obrnuti princip. Sud da je nešto dobro i provereno, kod nas se ne ceni i ne priznaje. Umesto toga, svaki gleda ono najbolje i najprominentnije da menja i prekroji, misleći da sebi tako vidljivu zaslugu pribavlja. Opšti nerad je uzrok ubeđenja da bez promene i prekrajanja nema posla, jer kad stvari kod nas ostanu iste, odmah se nažalost javlja sumnja da lektor, pisac ili redaktor nije radio dovoljno.

Kako analitička konstrukcija uvek ima reč više nego infinitiv, i kako je gomilanje reči uvek protivnik dobrog pismenog izražavanja, to je u *pismenom* izražavanju analitička konstrukcija opravdana samo kada doprinosi izražavanju nekog naročitog značenja ili konotacije. Stilski je ona poželjna i u drugim slučajevima, kada doprinosi lakšem razumevanju teksta, ili kada barem razumevanje ne opterećuje. U ostalim slučajevima po sredi je rđavo *kvarenje* jezika.

Kada je i koliko je, bilo iz značenjskih ili iz stilskih razloga, bolja analitička konstrukcija, ima se ceniti prema osetljivom smislu našeg standardnog jezika u kome je infinitiv živ i čio, a ne prema merilima govora u kojima je infinitiv nestao.

Pisci novog ZPP-a ili njihovi lektori zasigurno misle da su našem jeziku i kulturi ovim dakanjem učinili uslugu. Ali u stvarnosti samo su navukli na naš pravni jezik ljagu kakvu je do danas imala jezička politika u Hrvatskoj, širom sveta poznata po sličnim besmislicama.

Rad dostavljen Redakciji: 27. februara 2012. god.

Rad prihvaćen za objavljivanje: 24. maja 2012. god.